

Co se o minulosti (ne)dozvídáme od pamětníků?

Příslušníci jednotky Lidových milicí v n. p. JAWA Týnec nad Sázavou pořádají časté besedy s dětmi ze základních škol na okrese Benešov (1986, dobový text).

Nejznámější scénu besedy s pamětníkem v populární kultuře najdeme ve filmu *Pelíšky* (1999).

Jak by podle vás měli vypadat ideální pamětník nebo pamětnice, kteří vás navštíví ve škole? Měli by zažít významné události – třeba komunistické vězení, 17. listopad na Národní třídě nebo pomáhat jako dobrovolníci při tisícileté povodni v roce 2002? Historická věda dlouhá léta přistupovala k pamětníkům s nedůvěrou. Jejich vzpomínky byly příliš subjektivní a „nevědecké“ na to, aby se podle nich mohla psát velká historie. Způsob, jak lidé rozumí historických událostem a jak na ně vzpomínají, je ale nenahraditelným zdrojem historického poznání zejména v situaci, kdy chybí jiné prameny. V dřívějších letech bylo běžné, že vybraní pamětníci ve školách potvrzovali pravdivost příběhů, které se psaly v učebnicích. Pamětníci ale mohou příběhy v učebnicích doplnit, nebo dokonce zpochybnit. Paměť jednotlivce nebo skupiny (třeba paměť rodiny nebo národa) se s historií navzájem ovlivňují. Vy máte možnost najít si své vlastní pamětníky a pamětnice a svá vlastní témata, která s jejich využitím budete zkoumat. I vy můžete „psát dějiny“. Podstatné je, abyste měli vzpomínky posuzovat kriticky jako každý jiný historický pramen a poradit si se situací, kdy pamětníci nebudou mít stejný pohled na jednu věc – třeba na téma svobody.

Při práci s pamětnickým svědectvím popisujeme, zkoumáme, vysvětlujeme, reflektujeme:

Kde pátrat po pramenech?

Příběh každého člověka je zajímavý a významný. Pamětníkem se mohou stát rodiče, prarodiče, sousedé a sousedky, známí i vaši vyučující. Díky digitálním technologiím můžeme využít rozsáhlé digitální archivy vzpomínek lidí, kteří už zemřeli – například *Paměť národa*, *Paměť žen*, *Paměť Romů* nebo *USC Sho Foundation*. Výhodou pátrání v nedávné historii školy je množství pramenů, které mohou sloužit k porovnání vzpomínek pamětníků, například staré učebnice a sešity nebo školní kroniky. Některé archivy dokonce nabízejí digitalizované kroniky, například Státní oblastní archiv v Třeboni.

1 Jaké důležité události žáci s paní učitelkou vybrali, aby sestavili životní příběh pamětnice? S jakým poselstvím ho propojili? Jak okolnosti natáčení rozhovoru mohly ovlivnit vyprávění příběhu?

ZDROJ 1 617 254

Klip s příběhem pamětnice Věry Halové (nar. 1954), který v rámci projektu *Příběhy našich sousedů* zaznamenali žáci a žákyně ze ZŠ Rokytnice v roce 2020.

Jejích paní učitelka Jana Machovská práci na webu školy ohodnotila slovy: „Všichni se shodli, že jim projekt hodně přinesl. Uvědomili si, jak důležité je připomínat si události, které se staly a mohou být pro nás ponaučením, hlavně proto, aby se historie nemusela opakovat. Naučili se vážit si svobody.“

ZDROJ 2

Úryvek z rozhovoru s vedoucím směny v továrně Spolchemie (44 let), zaznamenaný žákem Základní školy Ústí nad Labem, SNP 2304/6, při školním projektu *Velké a malé příběhy moderních dějin* (2011)

Jak na tebe působila tehdejší doba (před rokem 1989)?

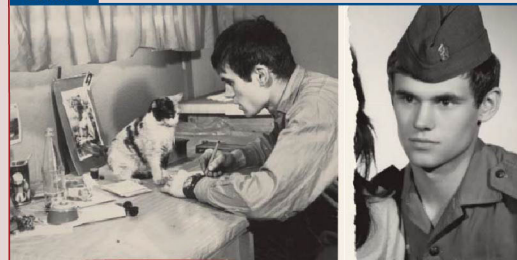
Bylo mi 15 až 20, takže jsem do politiky vůbec neviděl, ale připadal jsem si hrozně omezené, každý nás kontroloval, kde, kdy a co děláme (jezdil jsem trampovat, hrani na hudební nástroje atd.). Ale v porovnání s dneškem jsme měli mnohem více svobody a byli jsme mnohem méně omezovaní. Na ulicích bylo bezpečno, drogy, to byl téměř neznámý pojem, a když se objevil nějaký narkoman, tak pro nás byl naprostým exotem. Bezdomovci a nezaměstnaní nebyli, protože každý měl právo a povinnost pracovat. Lidé měli k sobě blíž a v sociálním směru jsme měli jistoty, které dnes nemáš.

Jak se ti tehdy vlastně žilo?

Měli jsme touhu jezdit na Západ, mysleli jsme si, jak to tam není skvělé, ale když to k nám potom dorazilo, zjistili jsme, že to takový přepych není. Žilo se beze strachu ze ztráty z práce, že vůbec omarodíš. Uznávám, že někteří lidé režim odsuzují, protože je nějak postihl (ač už z politických důvodů, tak i z jiných), ale naše rodina žila v poklidu, protože v naší rodině nebyl nikdo postižený znárodněním a nikdo „nebojoval“ proti režimu.

3 Jaký příběh by mohl obě fotografie spojovat? Na co by ses mohl/a Petra Berounského zeptat, abys to zjistil/a? Vymysli a v pracovním sešitě si poznamenej i další otázky. Pracovat můžeš i přímo v aplikaci HistoryLab.

ZDROJ 3

HISTORYLAB 617 255

Jaký příběh ukrývá rodinné fotoalbum?

Zjistí, s čím se museli vyrovnávat mladí muži a jejich rodiny za socialismu.

Skvělý zdroj informací i nástroj, jak pamětníky a pamětnice rozpovídat, jsou fotografie. V rodinném albu Petra Berounského, který v polovině 70. let strávil dva roky povinné vojenské služby jako fotograf u jednotky protiletectvé obrany v západních Čechách, se dochovaly tyto dvě fotografie.

Zdokumentovali je žáci a žákyně pražského Gymnázia Přírodní škola při školním projektu v Teplicích v roce 2019. S fotografiemi můžeš pracovat v aplikaci HistoryLab.